

Landenstudie secundair beroepsonderwijs: België-Vlaanderen

Colofon

Titel Landenstudie secundair beroepsonderwijs: België-Vlaanderen
Auteur Karel Visser (ecbo)
Versie 0.1
Datum 24 maart 2010
Projectnummer 30024.01

ecbo 's-Hertogenbosch
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
T 073 687 25 00
www.ecbo.nl

ecbo Utrecht
Postbus 19194
3501 DD Utrecht
T 030 296 04 75
www.ecbo.nl

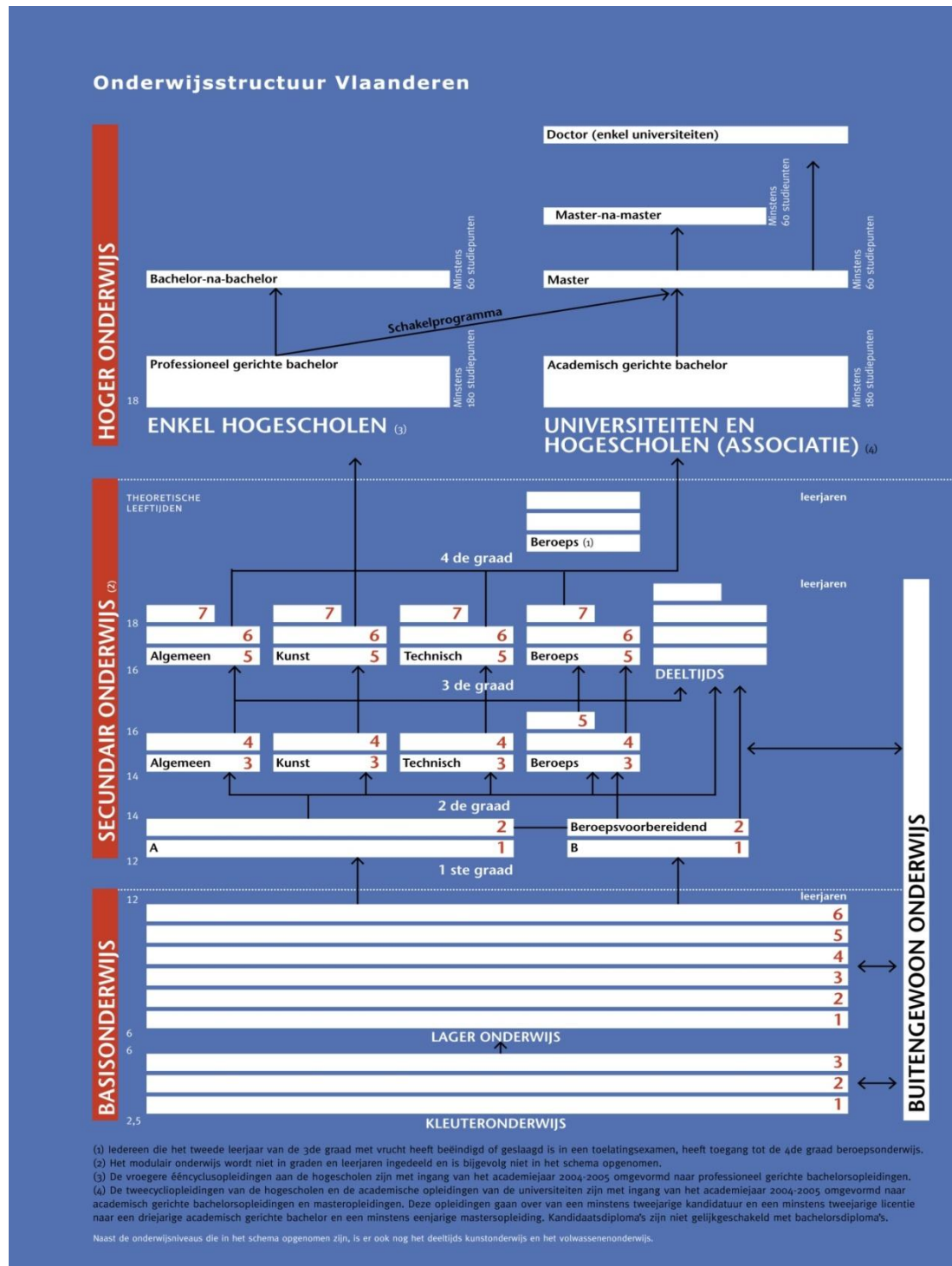
© ecbo 2010

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1	Onderwijssysteem Vlaanderen	5
2	Positionering beroepsonderwijs op middelbaar niveau	7
3	Leerwegen	15
4	Examens: inhoud en organisatie	17
4.1	Inhoudsbepaling: kwalificaties en eindtermen	17
4.2	Examenerorganisatie	19
5	Aansluiting en doorstroming	21
6	Volwassenenonderwijs	23
7	Beroepsonderwijs op secundair niveau: een open bestel?	27
8	Enige leerpunten en vragen.....	29
	Geraadpleegde bronnen.....	31

1 Onderwijssysteem Vlaanderen

Bron: Departement van Onderwijs en Vorming Vlaanderen (2008). *Onderwijs in Vlaanderen. Een brede kijk op het Vlaamse onderwijslandschap/2008*, pag. 25.

2 Positionering beroepsonderwijs op middelbaar niveau

Het Belgisch gewest Vlaanderen heeft ruim zes miljoen inwoners.

De leerplicht start op zesjarige leeftijd. De voltijdse leerplicht eindigt met 15 à 16 jaar, waarna de leerling nog partieel leerplichtig is tot zijn achttiende, tenzij eerder het diploma secundair onderwijs is behaald.

Het Vlaamse beroepsonderwijs op middelbaar niveau ligt ingebed in het voortgezet onderwijs – *secundair onderwijs* genaamd. In het gewoon secundair onderwijs van de derde graad – pakweg voor 16-18-jarigen – zitten plusminus 146.000 leerlingen. Aan het *buitengewoon secundair onderwijs* met 18.000 deelnemers (vergelijkbaar met het Nederlandse voortgezet speciaal onderwijs) besteden we in dit landenrapport geen aandacht.

Secundair onderwijs

Het secundair onderwijs kenmerkt zich door twee systeemelementen: (a) opeenvolgende graden, die elk normaliter twee jaar studie vergen en (b) onderwijsvormen en daarbinnen studiegebieden en aansluitend meer gespecialiseerde studierichtingen die de inhoudelijke oriëntatie uitdrukken (zie schema onderwijsstructuur).

Het secundair onderwijs op het niveau van de eerste graad valt te kenschetsen als 'basisvorming' voor 12-14-jarigen. Enige differentiatie binnen de eerste graad vindt plaats. In de eerste plaats door het onderscheid in een A- en B-stroom en door binnen de B-stroom het tweede leerjaar van het secundair onderwijs in te vullen als beroepsvoorbereidend leerjaar voor meer 'praktisch ingestelde' leerlingen. De B-stroom is echt voor de 'zwakste' leerlingen; een getuigschrift van het basisonderwijs is niet noodzakelijk om te worden toegelaten. Daarnaast kent de basisvorming een keuzedeel dat door scholen vrij kan worden ingevuld. In typische 'algemeen vormende' scholen wordt dit anders ingericht (bijvoorbeeld Latijn, vreemde talen, wiskunde) dan in scholen met een meer 'beroepsgerichte' kleur (bijvoorbeeld technologische vorming). Voorafschaduwning van het categorale systeem van secundair onderwijs is met andere woorden reeds duidelijk zichtbaar in de basisvorming.

Het secundair onderwijs op het niveau van de tweede en derde graad – zonder vertraging/zittenblijven in de schoolloopbaan voor respectievelijk 14-16-jarigen en 16-18/19-jarigen – is categoriaal van karakter.

Het onderwijsniveau van de tweede graad is ISCED-2 (min of meer vergelijkbaar met de eerste fase voortgezet onderwijs in Nederland); en dat van de derde graad ISCED-3A of ISCED-3C.

Onderwijsvormen en deelname

Vier onderwijsvormen worden onderscheiden op het niveau van de tweede en derde graad van het secundair onderwijs.

In de eerste plaats het *algemeen secundair onderwijs* (ASO; eindniveau ISCED-3A – vergelijkbaar met het Nederlandse vwo/havo). De primaire bedoeling is dat de ASO-gediplomeerden doorstromen naar hoger onderwijs; het merendeel doet dat ook (zie de doorstroomparagraaf).

De tweede vorm is het *kunstsecundair onderwijs* (KSO; eindniveau ISCED-3A). Bijna twee procent van de leerlingenpopulatie in het secundair onderwijs neemt aan dit type onderwijs deel. Naast algemene vorming is actieve kunstbeoefening een wezenlijk onderdeel van het curriculum. Na het behalen van het KSO-diploma – als afsluiting van de derde graad van het secundair onderwijs – kunnen de jongeren een beroep gaan uitoefenen hoewel het merendeel doorstroomt naar hoger (kunst)onderwijs.

De derde vorm is het *technisch secundair onderwijs* (TSO; ISCED-3A). Deze onderwijsvorm is moeilijk vergelijkbaar met de Nederlandse mbo-niveaus: driejarig mbo-3 gezien de cumulatieve opleidingsduur (Unesco, 1997), dat overigens zelf ISCED-3C-lang als niveaugetal kent; mbo-4 (middenkaderopleiding; ISCED-3A) vanwege de aansluiting met hoger onderwijs. In dit onderwijs ontvangen de leerlingen algemene vorming en ze volgen technisch-theoretische vakken naast praktijklessen. Dit onderwijs richt zich op diverse arbeidsmarktsectoren; niet alleen op de technische zoals de naam wellicht zou kunnen suggereren. Na het TSO-diploma behaald te hebben kunnen de jongeren overstappen naar de arbeidsmarkt of hun studie vervolgen in het hoger onderwijs (dubbelkwalificering). Er is sprake van een geleidelijke toename van TSO-gediplomeerden die doorstromen naar het hoger onderwijs (zie doorstroomparagraaf).

De succesvolle afronding van de derde graad ASO-KSO-TSO leidt tot het *diploma secundair onderwijs*, dat toegang geeft tot hoger onderwijs.

De laatste vorm is het *beroepssecundair onderwijs* (BSO; ISCED-3C-kort – vergelijkbaar met het Nederlandse mbo-2 niveau). In het BSO krijgen de leerlingen algemene vorming en daarnaast staat het opleiden voor een specifiek beroep centraal. De deelnemer ontvangt bij voldoende resultaat aan het einde van het tweede leerjaar van de derde graad een BSO-getuigschrift. Om een diploma secundair onderwijs te verwerven dient een extra zevende leerjaar met succes te worden gevolgd, waarmee de aansluiting met hoger onderwijs tot stand komt.

Het BSO kan door 15-18-jarigen (einde leerplicht) ook in deeltijd worden gevolgd: *deeltijds beroepssecundair onderwijs* (DBSO; ISCED-2 – inhoudelijk min of meer vergelijkbaar met mbo-1/AKA-opleidingen in Nederland, die eveneens op ISCED-2 niveau zijn geplaatst). Dit onderwijs trekt 4 à 5% van de ingeschrevenen in het derdegraads secundair onderwijs. Er is vanuit het DBSO geen aansluiting met het hoger onderwijs; er worden geen diploma's secundair onderwijs uitgereikt. De bedoeling is dat de leerling beschikt over een praktijkervaringsplaats naast het volgen van onderwijs; in de volgende paragraaf gaan we hier uitgebreider op in.

Duaal onderwijs – de 'leertijd' – wordt als aparte voorziening aangeboden door Syntra. Het aantal deelnemers loopt geleidelijk terug; de afgelopen tien jaar met ruim 40%. Van de 17-jarigen neemt 2,2% deel aan deze vorm van alternerend leren en werken.

De 'leertijd' en het DBSO zijn sinds 2008 verzameld onder de noemer 'Leren en Werken'.

Daarnaast is er nog beroepssecundair onderwijs op het niveau van de vierde graad voornamelijk bestaande uit verpleegkundige opleidingen en een enkele mode-opleiding (ISCED-4: post-secundair/non-tertiair). Algemene vorming maakt in de vierde graad geen deel meer uit van het curriculum; er wordt beroepsspecifiek opgeleid. Bijna 3.500 (jong-) volwassenen nemen aan dit onderwijs deel.

Tabel 1 Deelnamepercentages voltijds secundair onderwijs op het niveau van de tweede en derde graad; 2008.

	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Tweede graad	145.135	100
ASO		45
TSO		32
KSO		2
BSO		22
Derde graad	145.721	100
ASO		37
TSO		33
KSO		2
BSO		28

Bron: www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken 2008. Daarnaast zitten er nog 3156 leerlingen in het modulaire bso op het niveau van de tweede en derde graad.

Uit tabel 1 blijkt dat de leerlingenpopulatie naar procentuele deelname aan de verschillende onderwijsvormen in het secundair onderwijs zich wijzigt gedurende de schoolloopbaan van jongeren. Daarvoor zijn twee verklaringen die elkaar aanvullen. Enerzijds kunnen jongeren bewust kiezen om van algemeen secundair onderwijs over te stappen naar beroepsonderwijs. Anderzijds is sprake van wat de Vlamingen aanduiden als het 'watervalstelsel': onder meer afstroom van ASO naar TSO én van TSO naar BSO. Er is sprake van vrije keuze voor een onderwijsvorm, hoewel de school – eventueel in samenwerking met een Centrum voor Leerlingbegeleiding – kan adviseren over het vervolg van de leerweg tijdens de rit in het secundair onderwijs. Het slechte imago van TSO/BSO – zeker in de 'mannenrichtingen' – werkt het watervalstelsel in de hand. Ouders zien hun kinderen liever 'zo hoog mogelijk' beginnen; als ze niet succesvol zijn, kunnen ze nog altijd 'zakken'. Er is dus een impliciete hiërarchie: ASO – TSO – BSO – DBSO/leertijd. Het KSO onttrekt zich aan de werking van het watervalstelsel.

Op de (on)gelijkwaardigheid van onderwijsvormen komen we in de 'aansluitingsparagraaf' terug.

Box 1: Watervalstelsel

Met het begrip 'watervalstelsel' in het gewoon secundair onderwijs wordt het verschijnsel bedoeld waarbij leerlingen in dat onderwijs 'te hoog mikken' en vervolgens (dienen te) 'zakken'. Leerlingen proberen eerst 'zwaardere richtingen' en stappen – al dan niet gecombineerd met zittenblijven – over naar 'lichtere richtingen'. Dit effect kan zich zowel voordoen binnen een onderwijsvorm als tussen onderwijsvormen. Wat onder 'zwaar' en 'licht' wordt verstaan, houdt niet alleen verband met het leerprogramma maar ook met de maatschappelijke status die aan studierichtingen wordt toegekend. Daarbij worden de 'theoretische' studierichtingen hoger ingeschat dan de 'technische' en die op hun beurt weer hoger dan de 'beroepsrichtingen'.

In de periode 1996-2004 is de waterval tussen onderwijsvormen afgenomen. Momenteel is het cascade-effect relatief het hoogst in het eerste leerjaar van de tweede graad.

Het watervaleffect komt overigens niet alleen voor bij zittenblijvers; integendeel zelfs. In absolute aantallen is het percentage leerlingen dat zonder tijdverlies overstapt naar een 'lichtere' studierichting/onderwijsvorm hoger dan bij leerlingen die zittenblijven en tegelijkertijd overstappen. De overgangen van TSO naar BSO vinden over het algemeen plaats tussen verwante studierichtingen. Bron: Van den Berghe, 2008.

Scholenstructuur

Het beroepsonderwijs op secundair niveau wordt alleen aangeboden door publiek gefinancierde instellingen. Het aantal scholen voor gewoon secundair onderwijs bedraagt 940; het gemiddelde leerlingenaantal ligt daarmee iets onder de 500 per school. Niet elke school biedt het gehele spectrum van onderwijsvormen aan. Alleen onderwijs op het niveau van de eerste graad (basisvorming, inclusief 'onthaalklassen' voor jeugdige nieuwkomers) wordt door 26% van de scholen aangeboden. Het deeltijds beroepssecundair onderwijs vindt plaats in de 48 Centra voor deeltijdonderwijs; één daarvan is zelfstandig en de overige zijn verbonden met scholen waar ook voltijds secundair onderwijs wordt aangeboden (www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken). In tabel 2 wordt aangegeven hoe de scholenstructuur van de overige 74% van de scholen voor secundair onderwijs eruit ziet; scholen die onderwijs op het niveau van de tweede en derde graad aanbieden.

Tabel 2 Oriëntatie van scholen met aanbod in tweede- en derdegraads secundair onderwijs

<i>Aanbod tweede en derde graad</i>	<i>Percentage scholen</i>
Alleen ASO	25
ASO - TSO	8
ASO – TSO - BSO	20
ASO – overige combinaties	2
Alleen beroepsgericht onderwijs (= geen ASO)	45

Bron: Departement van Onderwijs en Vorming, 2009; samenvattende bewerking van opgevraagde informatie.

Uit tabel 2 blijkt dat het merendeel van de scholen slechts één oriëntatie kent: ofwel beroepsgericht ofwel zuiver algemeen vormend en primair doorstroomgericht. Een vijfde deel van de scholen biedt alle onderwijsvormen aan (wanneer we het KSO als een 'buitenbeentje' buiten beschouwing laten).

Onderwijsrendement

Het rendement van het secundair onderwijs kan afgemeten worden aan de ongekwalificeerde uitstroom: geen diploma secundair onderwijs of geen BSO-getuigschrift op het niveau van de derde graad. Uit de Labour Force Survey komt naar voren dat momenteel in het Vlaamse gewest 10% van de 18-24-jarigen geen startkwalificatiebewijs heeft en tegelijkertijd geen onderwijs meer volgt (Eurostat, 2007). Er is – met gebruikmaking van deze meetmethode – de afgelopen jaren sprake van een zeer lichte vooruitgang in gunstige zin. Voor geheel België ligt het percentage op 12,3. Binnen de categorie 18-24-jarigen volgen echter nog velen secundair onderwijs, zodat de Eurostat-gegevens slechts een indicatie geven van het uiteindelijke onderwijsrendement. Uit cohortonderzoek naar schoolloopbanen komt overigens een enigszins ander beeld naar voren (Van Landeghem en Van Damme, 2007). De gemeten ongekwalificeerde uitstroom in Vlaanderen blijkt met het hanteren van de cohortmethode niet alleen hoger te zijn dan de Labour Force Survey aangeeft, maar neemt eveneens de afgelopen jaren al fluctuerend toe: ijkpunt zijn de verworven kwalificaties onder 22-jarigen. Op die leeftijd hebben jongeren de kans gehad om – ook met enige vertraging in de schoolloopbaan – een startkwalificatie te halen. In 2005 bedroeg de ongekwalificeerde uitstroom onder 22-jarigen 13,3%.

Tabel 3 Ongekwalificeerde uitstroom secundair onderwijs onder 22-jarigen in Vlaanderen; in %.

<i>22 jarigen in jaar ...</i>	<i>Totaal</i>	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>
1999	11,6	14,3	8,9
2000	11,4	14,1	8,6
2001	12,1	15,0	9,0
2002	12,0	14,8	9,0
2003	12,7	15,6	9,7
2004	13,5	16,4	10,3
2005	13,3	16,6	10,0

Bron: Van Landeghem en Van Damme, 2007.

In tabel 4 is het al dan niet bezitten van een startkwalificatiebewijs verder uitgesplitst. Het betreft het leeftijdscohort 1983 (22-jarigen in 2005).

Tabel 4 Startkwalificatiebewijzen van 22-jarigen in het jaar 2005; in %.

<i>Kwalificatiebewijs</i>	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>
ASO - diploma	28,4	41,0
KSO / TSO - diploma	30,3	26,7
BSO - getuigschrift	19,1	19,1
Syntra - getuigschrift	3,2	1,5
DBSO - getuigschrift	2,4	1,7
Geen startkwalificatiebewijs	16,6	10,0

Bron: Van Landeghem en Van Damme, 2007.

Rond de eeuwwisseling is een zeven jaar durend experiment 'modularisering' gestart in het beroepssecundair onderwijs op het niveau van de tweede en derde graad. Ook de opleidingen verpleging – vierdegraads beroepssecundair onderwijs – zijn daarbij betrokken. De leerlijn is niet lineair (integraal leidend naar een diploma/getuigschrift) maar modulair (stapelen van modules die elk met een certificaat worden afgesloten).

Een belangrijke aanleiding was om de ongekwalificeerde uitstroom tegen te gaan naast een betere afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt én het vergroten van de transparantie van het onderwijsaanbod. Een eerste evaluatieve studie (2005) naar de effecten van modularisering in het beroepsonderwijs kon geen antwoord geven op de vraag of het invoeren van modulair onderwijs de kans op het behalen van een kwalificatie beïnvloedt (studie aangehaald in Van Landeghem en Van Damme, 2007). In die studie zijn experimentele groepen vergeleken met controlegroepen. Het experiment 'modularisering' loopt nog steeds maar er kunnen geen nieuwe scholen instappen.

Extern rendement beroepsonderwijs op middelbaar niveau

Elk jaar brengt de VDAB-studiedienst (arbeidsvoorziening) een publicatie uit over werkzoekende – al dan niet gediplomeerde – schoolverlaters. De laatst verschenen publicatie heeft betrekking op bijna 80.000 schoolverlaters uit het studiejaar 2006-2007 die na hun studie een jaar lang werden gevolgd (VDAB, 2008); dat was in een periode van betrekkelijke hoogconjunctuur.

De conclusies die de VDAB trekt, zijn wat het beroepsonderwijs op secundair niveau betreft de volgende:

- het aantal laaggeschoolde schoolverlaters blijft te hoog – vooral onder de mannelijke schoolverlaters (zie ook tabel 3 en 4);
- zij die het secundair onderwijs op het niveau van de tweede graad niet succesvol hebben afgerond (2% van de schoolverlaters), verdwijnen op een relatief vlotte wijze uit de werkloosheid. Een afdoende verklaring is momenteel niet voorhanden; het is een resultaat tegen de verwachtingen in;
- de leertijd van Syntra is een goede opstap naar de arbeidsmarkt, indien leerlingen het laatste jaar van hun opleiding halen. Er is echter sprake van een relatief hoge uitval doordat het 'niet altijd klikt tussen werkgever en leerling'. De leertijd presteert atypisch onder laaggeschoolden en dit in gunstige zin;
- het beroepssecundair onderwijs op het niveau van de tweede graad (vergelijkbaar met het Nederlandse vmbo: (basis)beroepsgerichte leerweg) en het deeltijds-BSO blijven voor de arbeidsmarkt problematisch: 'ongemotiveerdheid' van leerlingen en 'leerachterstanden' worden door de VDAB genoemd als belangrijke factoren;
- het TSO én het BSO van de derde en vierde graad blijven het goed doen. Voor hen die hun studie afmaken ligt de weg naar een duurzame baan open. Zij die een extra specialisatiejaar (zevende leerjaar TSO) volgen, zien hun kansen op de arbeidsmarkt verder toenemen; dat geldt ook voor BSO-getuigschrijfhouders die daarna zijn opgegaan voor het behalen van het BSO-diploma en dit hebben gerealiseerd. Stapelen loont met andere woorden.

Box 2: Effecten van altermening

Van alle al dan niet gediplomeerde schoolverlaters uit het secundair en hoger onderwijs – studiejaar 2006-2007 – schreef 64% zich als werkzoekende in bij de VDAB. Na één jaar was nog 11% werkzoekend en drie procent had op dat moment geen enkele werkervaring opgedaan.

Altemnerend leren en werken komt voor in het beroepsonderwijs op het laagste niveau: in de 'leertijd' en in het deeltijds-BSO. Hoe doen de deelnemers aan deze 'leren-en-werken' trajecten het op de arbeidsmarkt wanneer zij het onderwijs verlaten? In tabel 5 zijn de resultaten weergegeven.

Tabel 5: Schoolverlaters 2006-2007 en de overstap naar werk; in %

<i>Schoolverlaters</i>	<i>Alle</i>	<i>Leertijd</i>	<i>DBSO: totaal</i>	<i>DBSO: alleen school</i>	<i>DBSO: school/werk</i>
Ingeschreven bij VDAB	64	33	84		
Werkzoekend na 1 jaar	11	8	31	38	23
Zonder werkervaring	3	1	7	9	4

Bron: VDAB, 2008.

De 'leertijd' laat betere scores zien dan het gemiddelde: acht procent is na één jaar nog werkzoekend en slechts één procent heeft na het onderwijs verlaten te hebben geen enkele werkervaring. De vier meest gevolgde studiegebieden door mannen – bouw, metaal/voertuigen, horeca en voeding – laten zelfs gunstiger cijfers zien dan het gemiddelde voor de leertijd. Bij vrouwen kent het meest gekozen studiegebied – verkoop/marketing – een slechtere aansluiting op de arbeidsmarkt dan het gemiddelde voor de leertijd. De tweede door vrouwen meest gevolgde richting doet het overigens wel beter dan dit gemiddelde: 'personenzorg'.

Het gehele deeltijds-BSO laat daarentegen veel ongunstiger cijfers zien dan het gemiddelde voor alle schoolverlaters. Echter: binnen dit onderwijstype voor laaggeschoolden heeft 'altemnering' toch een positief effect. Zij die tijdens de onderwijsrit beschikten over een werkervaringsplaats doen het beduidend beter op de arbeidsmarkt dan zij die slechts in deeltijd de school bezochten.

Bij de mannen is onder meer de bouwopleiding in trek, die wat aansluiting met de arbeidsmarkt betreft beter scoort dan het DBSO-gemiddelde; de vier overige meest gekozen studiegebieden door mannen zitten ongeveer op dit gemiddelde. Bij de vrouwen scoren de meest gevolgde studiegebieden daarentegen slechter dan het DBSO-gemiddelde wat betreft de aansluiting op de arbeidsmarkt: dat geldt voor zowel verkoop/marketing als voor personenzorg en horeca/voeding.

3 Leerwegen

In het beroepsonderwijs op secundair niveau speelt de school een centrale rol. In het voltijds BSO worden kortdurende stages aangeboden en in mindere mate geldt dit ook voor het TSO.

Daarnaast zijn er twee vormen van beroepsonderwijs waar werkpleklers een meer belangrijke positie inneemt.

In de eerste plaats de Syntra-opleidingen ('leertijd') waar leerlingen vier dagen per week werken in het midden- en kleinbedrijf en één dag per week onderwijs volgen (dual systeem). Reeds geconstateerd is dat het aantal deelnemers een dalende tendens vertoont. Daarnaast het deeltijds beroepssecundair onderwijs, waarin de partiel-leerplichtige jongeren tot voor kort vijftien uur onderwijs kregen en daarnaast praktijkervaring op zouden moeten doen in een arbeidssituatie. Circa 50% van de jongeren beschikte echter niet over een praktijkervaringsplaats. Daarmee was (is?) het de 'rafelrand' van het beroepsonderwijs in Vlaanderen.

Werkpleklers is inmiddels hoger op de beleidsagenda komen te staan. In de 'competentieagenda' – een akkoord uit 2007 tussen de Vlaamse overheid, de sociale partners en het onderwijs – is het een speerpunt (zie Van den Berghe, 2008). Een belangrijke impuls voor het tot stand brengen van die agenda was het gegeven dat sinds 2004 de Vlaamse minister voor onderwijs en vorming ook portefeuillehouder 'arbeidsmarktbeleid' was.

Box 3: Competentieagenda

De competentieagenda is een geheel van beleidsinitiatieven dat erop gericht is alle talenten (verder) te ontwikkelen – zowel in het onderwijs als op het werk. Het is de vrucht van een denk- en interactieproces waaraan vele partijen hebben deelgenomen. De Vlaamse overheid, de sociale partners en het onderwijsveld hebben in een akkoord tien 'actiepakketten' geformuleerd die bij moeten dragen aan de ontwikkeling en benutting van talenten van leerlingen, studenten, werkzoekenden en werkenden. Deze 'pakketten' zijn:

- 1 Competenties uitbouwen in het onderwijs: speerpunt is de verbetering van studie- en beroepskeuze.
- 2 Competenties opdoen via leren en werken: leerling- en docentenstages.
- 3 Actieplan zelfstandig ondernemen voor het onderwijs.
- 4 Kennen van verworven competenties op de arbeidsmarkt: implementatie evc-logica; opzetten testcentra voor de toekenning van ervaringsbewijzen.
- 5 Uitbreiding van de aanpak jeugdwerkloosheid.
- 6 Een goed competentiebeleid binnen bedrijven en organisaties.
- 7 Een leeftijdsbewust personeelsbeleid: oprichting ondersteuningscentrum 'Leeftijd en Werk'.
- 8 Competentieopbouw voor de individuele werknemer.
- 9 Omgaan met veranderende loopbanen: infokiosken binnen werkwinkels.
- 10 Sectoren als draaischijven voor competentiebeleid.

Voor deze competentieagenda werd 38 miljoen euro uitgetrokken voor de periode 2007-2009.

Bron: Van den Berghe, 2008.

Toegesplitst op werkplekleren binnen het secundair onderwijs betekent dit dat de sociale partners zich inzetten voor het realiseren van jaarlijks 75.000 stageplaatsen voor BSO- en TSO-leerlingen, vooral voor hen die in hun laatste studiejaar op het niveau van de derde graad zitten.

Daarnaast is het deeltijds-BSO omgezet in een 'voltijds engagement' (operationeel sinds het schooljaar 2008-2009). In de beleidsnota 'Onderwijs en vorming' van het in 2004 aangetreden Vlaamse kabinet werd dit reeds aangekondigd. De 15-18-jarige deelnemers ontvangen nu 28 uur onderwijs per week. Via een persoonlijk ontwikkelingstraject – voor veelal kwetsbare jongeren – worden ze stap voor stap voorbereid om de overgang van school naar werk te kunnen maken. Naast de deeltijds-BSO instellingen zijn het vormingswerk (Centra voor Deeltijdse Vorming) en de VDAB (arbeidsvoorziening) samenwerkingspartners binnen dit 'voltijds engagement'. Het vormingswerk vervult vooral de functie van trajectbegeleiding in dit samenspel. In het beleidsvormende voortraject zijn diverse punten genoemd die cruciaal kunnen zijn voor het welslagen van deze vernieuwde vorm: het voorzien in een dekkend aanbod in elke regio; het overwinnen van culturele verschillen tussen samenwerkingspartners; voldoende financiële en andere randvoorwaarden om de 'rafelrand' echt doeltreffend af te hechten; en tot slot: het overwegen om het deeltijds-BSO door te trekken tot na de leerplichtige leeftijd aangezien de problemen waar deze jongeren mee kampen niet ineens verdwenen zijn met het beëindigen van de leerplicht.

4 Examens: inhoud en organisatie

4.1 Inhoudsbepaling: kwalificaties en eindtermen

De Entiteit Curriculum van het Vlaamse Departement van Onderwijs en Vorming draagt onder meer de verantwoordelijkheid voor de opstelling van eindtermen voor het secundair onderwijs, die na een consultatieronde worden vastgesteld door de overheid. Voor het onderwijs in het tweede- en derdegraads gebied van het secundair onderwijs is het onderscheid tussen enerzijds 'vakgebonden en vakoverstijgende eindtermen' (algemene vorming) en 'specifieke eindtermen' van belang. De specifieke eindtermen hebben betrekking op de studiegebieden in het secundair onderwijs; voor het TSO en BSO zijn dat er 26, elk gerelateerd aan een arbeidsmarktsector of bedrijfstak. Voor het ASO – KSO – TSO – BSO is de eerste categorie eindtermen ontwikkeld, waarmee een algemene vormingscomponent voor alle onderwijsvormen van betekenis is. Specifieke eindtermen zijn alleen opgesteld en vastgesteld voor het ASO (en voor de pool topsport ook voor het TSO).

Van beroepsprofiel naar leerplan

Voor het deeltijds-BSO stelt de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) 'opleidingskaarten' op, die verder formeel worden goedgekeurd. Deze kaarten geven een beknopte omschrijving van een kwalificatie en de daarbij behorende competenties. De scholen gebruiken deze om hun opleidingspramma's uit te schrijven, die als inspiratiebron dienen om individueel maatwerk voor jongeren te kunnen realiseren. Dat zijn geen 'leerplannen' want die documenten dienen formeel te worden goedgekeurd.

Voor het voltijds BSO en TSO wordt bij de formulering van specifieke 'eindtermen' gebruik gemaakt van beroeps(competentie)profielen die onder auspiciën van de Sociaal Economische Raad van Vlaanderen (SERV) zijn ontwikkeld; het is overigens in de Vlaamse situatie formeel juist om te spreken over de formulering van 'specifieke doelen en leerinhouden' en niet over 'eindtermen'. Deze SERV-documenten en eventueel andere vastgestelde referentiedocumenten zijn input voor het formuleren van de beoogde output van studierichtingen en de verfijningen daarbinnen. Het geheel van ontwikkelde profielen is tot nog toe echter niet dekkend voor het opleidingsaanbod binnen het beroepsonderwijs op secundair niveau. De scholen voor beroepsonderwijs dienen hun leerplannen formeel te laten goedkeuren door de overheid/inspectie. Daarbij dienen ze gebruik te maken van vastgestelde referentiedocumenten, hoewel daar beargumenteerd van kan worden afgeweken.

De uitkomst van deze situatie is dat er een 'wirwar' aan opleidingen is ontstaan binnen het beroepsonderwijs op secundair niveau. Zo wijst de VDAB in haar schoolverlatersonderzoek (VDAB/2008, pagina 44) op de noodzaak om de studiegebieden (en specialisaties) TSO/BSO te stroomlijnen: naar een grotere transparantie en een betere afstemming met de arbeidsmarkt.

Naar een Vlaamse kwalificatiestructuur

Op dit moment is de Vlaamse kwalificatiestructuur in ontwikkeling, die evenals het EQF (European Qualification Framework) acht niveaus kent. De structuur kent twee elementen: (a) het raamwerk waarin de acht niveaus vrij abstract zijn omschreven, en (b) de vulling bestaande uit beroepskwalificaties (=beroepscompetentiebeschrijvingen) en onderwijskwalificaties (=diploma- en certificatenstructuur). Er zijn geen onderwijskwalificaties op niveau 1 van dit Vlaamse raamwerk aanwezig; opmerkelijk genoeg wordt er wel van uitgegaan dat er beroepskwalificaties zijn waarvan de daarbij horende competenties onder het niveau van 'functionele geletterdheid' liggen. Inschalingscommissies wijden zich aan de niveautoewijzing van de beroepskwalificaties zoals opgesteld en verder op te stellen door de SERV. Daarnaast worden de diploma's/certificaten van het door de overheid gereguleerde onderwijs eveneens aan de structuur gekoppeld. Het ligt in de bedoeling dat er (nog) meer/beter een koppeling wordt gelegd tussen de beroepskwalificaties en onderwijskwalificaties. Beroepsonderwijskwalificaties dienen aantoonbaar betrekking te hebben op één of meer beroepskwalificaties. De structuur dient niet alleen bij te dragen aan een grotere transparantie van het aanbod, maar dient tevens de flexibiliteit van het opleidings- en evc-aanbod te vergroten. De kritische vraag is overigens wel gesteld door sociale partners of het met het oog op interregionale mobiliteit niet beter was geweest om een structuur op federaal niveau vorm te geven. Of sluiten de anderen zich 'automatisch' aan? De Vlaamse overheid redeneert dat de afstemming met de Franse Gemeenschap (bevoegd voor het Waalse onderwijs) zal geschieden via het EQF; net zoals dat met alle Europese lidstaten zal gebeuren. In tabel 6 is aangegeven hoe de onderwijskwalificaties passen binnen het raamwerk van de kwalificatiestructuur.

Tabel 6 De Vlaamse kwalificatiestructuur (i.o) en onderwijskwalificaties

<i>Kwalificatieniveau</i>	<i>Onderwijskwalificaties</i>	<i>ISCED</i>	<i>Nederlandse equivalenten (tentatief)</i>
1	Geen onderwijskwalificatie op dit niveau	n.v.t.	
2	'Functionele geletterdheid' BSO van de tweede graad	(1 en) 2	basisvorming vmbo mbo-1
3	BSO-getuigschrift (derde graad)	3C-kort	mbo-2
4	ASO – KSO – TSO –diploma BSO-diploma (derde graad) Specialisatiejaren KSO/TSO**	3A 3C-lang(?) 3A/4	havo/wvo/mbo-4 mbo-3 mbo-4 *
5	BSO-diploma van de vierde graad** Graduaat: diploma hoger beroepsonderwijs**	4/5B? 5B	mbo-4 * associate degree
6	Bachelor	5A	bachelor
7	Master	5A	master
8	Doctor	6	doctor

N.B.: *het Nederlandse mbo-4 (middenkaderopleiding; ISCED-3A) kent over het algemeen in vergelijking met het buitenland een lange cumulatieve opleidingsduur – basisonderwijs plus acht jaar studie. Dat bemoeilijkt veelal de vergelijking met secundair beroepsonderwijs in het buitenland via de ISCED-indelingsystematiek; feitelijk zou op het niveau van programma's en de daarmee beoogde onderwijsoutput/competenties vergelijking moeten plaatsvinden om verschillende onderwijskwalificaties uit diverse landen aan elkaar te relateren. Daartoe dient onder meer de implementatie van het European Qualification Framework (EQF) in elk land, welke daarbij behulpzaam kan zijn.

**In de doorstroopparagraaf wordt ingegaan op het 'hoger beroepsonderwijs' dat in 2009 wordt ingevoerd.

4.2 Examenorganisatie

De examens binnen het secundair onderwijs zijn een schoolaangelegenheid. De scholen dragen de volledige verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling, afname, normering en beoordeling van examens. De inspectie houdt toezicht via haar reguliere bezoeken aan de school. Het toezicht op de examens is daarmee toegesneden op het niveau van de onderwijsinstelling; niet op dat van het individu. De impliciete hiërarchie van onderwijsvormen leidt tot ongelijkwaardige diploma's secundair onderwijs, waarvan het civiel effect feitelijk niet identiek is (zie aansluitings- en doorstroomparagraaf). Echter ook binnen een onderwijsvorm is door het accentueren van schoolexaminering die gelijkwaardigheid niet volledig gegarandeerd.

Het BSO kan worden afgesloten met een geïntegreerde proef; dat is meer en meer een trend, maar zeker geen verplichting. Daarbij beoordeelt een jury – bestaande uit schoolvertegenwoordigers/leraren en externe deskundigen c.q. vakmensen uit het regionale bedrijfsleven – de resultaten; het aantal betrokken externen is overigens altijd kleiner dan het aantal mensen uit de school zelf (Kuhlemeier, e.a., 2006).

De wijze van opleiden en van examineren kunnen bij schoolexamens nauwer met elkaar samenhangen. De inspectie constateerde in 2005 dat scholen die vernieuwend onderwijs gaven hun examens daarop nogal eens onvoldoende hadden afgestemd (Van den Berghe, 2008).

Box 4: Hefbomen voor kwaliteit

Sommige Europese landen bewaken de kwaliteit van het onderwijs via gedetailleerde leerplannen en/of door nationale examens. In Vlaanderen kennen de scholen op dit punt een grote mate van autonomie. De instrumenten die de Vlaamse overheid ter beschikking staan om de kwaliteit te sturen, zijn:

- a het systeem van ontwikkelingsdoelen en eindtermen (hoewel tot nog toe zwak ontwikkeld voor het beroepsonderwijs; zie paragraaf 4.1);
- b het doorlichtingssysteem van de inspectie, waarbij deze organisatie in de toekomst op een meer gedifferentieerde wijze zal gaan handelen;
- c peilingtoetsen betreffende het behalen van eindtermen en paralleltoetsen voor scholen die niet aan de peiling meedoen, waardoor scholen zich (vertrouwelijk) kunnen benchmarken;
- d de ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdiensten;
- e de basiscompetenties voor de lerarenopleiding, die onlangs zijn verzwaaard; en
- f ondersteuning ten behoeve van innoverende projecten zoals via de 'regelluwe' proeftuinen.

Bron: Van den Berghe, 2008.

5 Aansluiting en doorstroming

Het secundair onderwijs kent een aantal fasen – graden genoemd. Uit de opbouw van de scholenstructuur blijkt dat na de basisvorming (12-14 jaar) er zowel in het ASO als het beroepsgerichte onderwijs sprake is van een doorlopende leerlijn voor 14-18-jarigen. Alleen leerlingen die in de schoolloopbaan van het tweede- en derdegraads secundair onderwijs willen overstappen naar een andere onderwijsvorm of die afstromen, kunnen geconfronteerd worden met een situatie dat ze naar een andere school moeten. Dat is afhankelijk van wat een school te bieden heeft aan onderwijsmogelijkheden.

De verschillende onderwijsvormen worden ten opzichte van elkaar niet als gelijkwaardig beschouwd: het ASO heeft de meeste status, gevolgd door het TSO en het BSO; 'Leren en Werken' staat helemaal onderaan de ladder. Tegelijkertijd is het diploma secundair onderwijs via alle onderwijsvormen te halen: zonder vertraging in de schoolloopbaan in zes jaar via ASO en KSO/TSO en in zeven jaar via BSO. Dat diploma geeft toegang tot zowel professionele bachelorprogramma's (aangeboden door hogescholen) als tot academische bachelorprogramma's (aangeboden door universiteiten en hogescholen, die een associatie vormen met een universiteit). Voor een beperkt aantal studierichtingen in het hoger onderwijs wordt de toelating geregeld door middel van toelatingsexamens.

Formeel is het civiel effect van alle diploma's secundair onderwijs met het oog op doorleren identiek en daarmee 'gelijkwaardig'. Feitelijk laten de doorstroomcijfers van secundair naar hoger onderwijs zien dat bijna alle ASO-gediplomeerden doorstromen naar het hoger onderwijs; van de BSO-gediplomeerden stroomt éénvijfde door. Ook de verschillen tussen KSO/TSO enerzijds en BSO anderzijds zijn groot – zowel procentueel als absoluut (zie tabel 7). In de discussienota over 'hoger beroepsonderwijs' (2007) wordt tevens aangegeven wat de slaagkansen van de verschillende instromende gediplomeerden in het hoger onderwijs zijn. Ook die spreken boekdelen. Slaagkansen worden in de databank voor het tertiair onderwijs weergegeven als de verhouding van het aantal verworven credits ten opzichte van het aantal oorspronkelijk opgenomen studiepunten voor een studiejaar. De gemiddelde student realiseert 61% van wat hij zich heeft voorgenomen bij het begin van het academiejaar. Uitgesplitst: ASO-gediplomeerden realiseren 70%; TSO'ers 54% en voor jongeren die het zevende leerjaar BSO succesvol hebben afgerond, is dit 27%. De laatste categorie beslaat 4% van de populatie in het hoger onderwijs. Voor BSO'ers op het niveau van de vierde graad liggen de slaagkansen relatief hoog (73%); echter slechts 0,3% van de hoger-onderwijspopulatie komt uit deze onderwijssoort.

Met de invoering van 'hoger beroepsonderwijs' (in 2009) wordt geprobeerd de aanwezige kwalificatiekloof tussen secundair en hoger onderwijs te dichten (zie paragraaf 'volwassenenonderwijs').

Tabel 7 (Directe) doorstroom naar hoger onderwijs van personen in het bezit van een diploma secundair onderwijs.

<i>Uit onderwijsvorm</i>	<i>Gediplomeerde uitstromers 2006-2007</i>	<i>Generatiestudenten* 2007-2008</i>	<i>Verhouding in %</i>
ASO	24.542	23.521	95
KSO	1.216	1.055	87
TSO	20.327	13.743	68
BSO	9789	1.906	19
(leeg)	-	2.953	
<i>Totaal</i>	<i>55.478</i>	<i>42.908</i>	<i>77</i>

Bron: Databank Tertiair Onderwijs, 2009. * Generatiestudent: een student die zich voor het eerst inschrijft met een diplomacontract voor een professioneel of academisch gerichte bachelor in het Vlaams hoger onderwijs en op 1 februari van het lopende academiejaar nog is ingeschreven.

Het hoger onderwijs formuleert zijn eigen onderwijsaanbod. Erkenning vindt plaats via het accreditatiestelsel van de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO): zelfevaluatie – visitatie – accreditatie.

6 Volwassenenonderwijs

Opbouw

Het volwassenenonderwijs is sinds het begin van de jaren negentig verzelfstandigd. Voorheen was het nauw verbonden met het secundair onderwijs. Dit onderwijs kent drie componenten:

a Basiseducatie

In het schooljaar 2006-2007 waren er 29 Centra voor Basiseducatie met ruim 33.000 cursisten. Nederlands als tweede taal werd door 50% van de cursisten gevolgd. Andere belangrijke domeinen zijn: alfabetisering (29%) en ict (9%). Vanaf het cursusjaar 2008-2009 kent de basiseducatie 6 leergebieden.

b Onderwijs sociale promotie op secundair niveau (OSP; ISCED-3)

Het secundair OSP wordt aangeboden door 107 Centra voor Volwassenenonderwijs (2006-2007). Het deelnemersaantal ligt iets boven de 300.000. Bijna 90% procent volgt een modulair ingerichte opleiding, waardoor stapelen mogelijk is. Binnen het studiegebied 'algemene vorming' kan toegewerkt worden naar een diploma secundair onderwijs (vergelijkbaar met het vavo in Nederland). Daarnaast is er een groot aantal beroepsgerichte studiegebieden (26 studiegebieden waarbinnen verdere keuzemogelijkheden voor de verwerving van meer specifieke beroepskwalificaties); deze zijn vergelijkbaar met de studiegebieden in TSO/BSO.

c Hoger onderwijs voor sociale promotie (HOSP)

Het HOSP werd in het studiejaar 2006-2007 gevolgd door ruim 26.000 personen in 61 Centra voor Volwassenenonderwijs. Deze vorm van onderwijs wordt getransformeerd tot 'hoger beroepsonderwijs' (ISCED-5B; vergelijkbaar met de Nederlandse 'associate degree'). Dit onderwijs kent zes studiegebieden waarbinnen verdere keuzes kunnen worden gemaakt: industrie en technologie; handel; gezondheidszorg; onderwijs; sociaal agogisch werk; biotechniek. Bijna 60% van de deelnemers volgt een modulaire opleiding.

Volwassenenonderwijs kan ook gegeven worden via 'begeleide individuele studie' – gedeeltelijk online. Het jaarlijkse aantal deelnemers daaraan bedraagt ruim 20.000. Daarnaast kent de VDAB als arbeidsvoorziening voor werkzoekende volwassenen een opleidingsaanbod.

Ontwikkelingen

Er zijn drie belangrijke ontwikkelingen in het volwassenenonderwijs gaande.

In de eerste plaats: regionale samenwerking, inclusief fusies om een sterkere bundeling van expertise te bewerkstelligen. De instellingen voor basiseducatie en volwassenenonderwijs dienen per regio samen te werken in consortia (13 in getal) en tevens een verbinding te leggen met de Syntra-vestigingen en de VDAB-competentiecentra. Elke regio zal een dekkend aanbod aan volwassenenonderwijs dienen te realiseren rekening houdend met de behoeften van de potentiële deelnemers en met die van de arbeidsmarkt.

Ten tweede is afstemming met het niet-volwassenenonderwijs van belang. Die afstemming blijkt uit de harmonisatie van OSP-studiegebieden in relatie tot het secundair onderwijs. De verdere afstemming zal plaatsvinden via de in ontwikkeling zijnde en te implementeren Vlaamse kwalificatiestructuur; het gebruik maken van de beroepsprofielen en competentiebeschrijvingen, zoals deze door de SERV worden opgesteld. Een verschil met het jeugdonderwijs is dat het volwassenenonderwijs volledig modulair zal zijn ingericht.

Tot slot de introductie van het 'hoger beroepsonderwijs'. In de discussienota daaromtrent (2007) was voorgesteld om daar een aantal voorzieningen in op te laten gaan: (a) het HOSP, (b) het beroepssecundair onderwijs op het niveau van de vierde graad en (c) de specialisatiejaren (zevende leerjaar) van het KSO/TSO. Dit tertiair onderwijs zou dan liggen op twee ISCED-niveaus: niveau 4 (post-secundair/non-tertiair; in Nederland liggen de mbo-specialistenopleidingen op dit niveau) en ISCED 5B ('short cycle higher education'). Deze opleidingen zijn/worden verbonden met kwalificatieniveau 4 en 5 van de Vlaamse kwalificatiestructuur; gediplomeerden op kwalificatieniveau 5 krijgen de titel 'graduaat' (vergelijkbaar met de Nederlandse 'associate degree'). In discussie is momenteel nog wat naast het HOSP definitief in het 'hoger beroepsonderwijs' wordt opgenomen: die discussie spitst zich vooral toe op de positionering van het huidige vierdegraads secundair onderwijs (half januari 2009).

De Centra voor Volwassenenonderwijs dienen samen te werken met zowel het secundair onderwijs als de hogescholen. De hogescholen kunnen in de toekomst ook hoger beroepsonderwijs gaan inrichten.

Het gaat bij het hoger beroepsonderwijs om arbeidsmarktrelevante opleidingen, waarbij werkplekleren een groot aandeel binnen het curriculum kan innemen. De programma's kennen een studielast van 60-120 erts, waarbij voor ervaren werkenden verkorte trajecten mogelijk moeten zijn. Toelaatbaar zijn zij die beschikken over een diploma secundair onderwijs, hoewel dit geen strikte regel is. Naast het volgen van een opleiding is het mogelijk om in een 'neventraject' alsnog het diploma secundair onderwijs te behalen door personen voor wie dit als kansrijk wordt gezien (afhankelijk van competentieverwerving elders). Enerzijds hebben de programma's een zelfstandige betekenis voor de arbeidsmarkt door de koppeling met één of meer beroepskwalificaties. Anderzijds kunnen ze als opstap naar een bachelor functioneren, zonder dat ze daar een essentieel onderdeel van zijn zoals in Nederland met de Ad-programma's het geval is. De opleidingen vallen niet onder het accreditatiestramien van de NVAO. Binnen het Departement van Onderwijs en Vorming komt er (waarschijnlijk) een apart agentschap voor 'hoger beroepsonderwijs' dat dan inhoudelijk zorg draagt voor de erkenning van onderwijsprogramma's: aansluiting bij de Vlaamse kwalificatiestructuur; gebruik maken van de SERV-standaarden/beroepskwalificaties voorzover deze aanwezig zijn. Over de oprichting, naam en precieze taken van een dergelijk agentschap was er nog geen volstrekte duidelijkheid in het begin van het jaar 2009.

De consortia/instellingen voor volwassenenonderwijs kunnen hun onderwijs aanbieden als (a) regulier gesubsidieerd onderwijs, (b) als door de overheid erkend 'regulier contractonderwijs' dat geheel of gedeeltelijk privaat gefinancierd wordt, of (c) als privaat onderwijs – veelal voor bedrijven – dat niet erkend wordt door de Vlaamse gemeenschap noch door haar wordt gesubsidieerd.

Dat laatste betekent dat het civiel effect van opleidingen/studiebewijzen niet gegarandeerd wordt door de Vlaamse gemeenschap. Via de band van de SERV-beroepskwalificaties en een daarop geënt EVC-aanbod kan in dat geval zo mogelijk een verbinding worden gelegd met de Vlaamse kwalificatiestructuur.

7 Beroepsonderwijs op secundair niveau: een open bestel?

Het gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen wordt bijna geheel verzorgd door het gesubsidieerde onderwijs. Er zijn slechts enkele niet publiek gefinancierde scholen voor secundair onderwijs, die overigens alleen ASO aanbieden. Wat het beroepsonderwijs betreft zijn er geen commerciële aanbieders, hoewel dat binnen het bestel wel zou kunnen. De scholen worden hetzij door publieke instanties bestuurd (officieel onderwijs – vergelijkbaar met het openbaar onderwijs in Nederland), hetzij door private partijen (vrij onderwijs – vergelijkbaar met het Nederlandse bijzonder onderwijs). De inrichtende macht of het schoolbestuur is bij het officieel onderwijs de Vlaamse Gemeenschap, de provincie of de gemeente. Driekwart van de leerlingen in het secundair onderwijs zit in het vrije onderwijs, dat plusminus 70% van de scholen bestuurt. De 'openheid' van het bestel voor (initieel) beroepsonderwijs op secundair niveau lijkt geen discussiepunt te zijn in Vlaanderen.

8 Enige leerpunten en vragen

Binnen het Vlaamse onderwijs is er wat betreft het beroepsonderwijs aandacht voor doorlopende leerlijnen en 'stapelen' (hoewel altijd alles beter kan): 'naadloze' aansluiting tussen tweede- en derdegraads onderwijs; specialisatiejaren als 'top' op opleidingen; samenwerking op de snijvlakken van de onderwijsstructuurcomponenten secundair onderwijs, volwasseneneducatie en hoger onderwijs. Ook kan daarbij verwezen worden naar het modulair opbouwen van delen van het beroepssecundair onderwijs en het volwassenenonderwijs. De in ontwikkeling zijnde kwalificatiestructuur kan dit nog versterken.

Vlaanderen heeft een rijk geschakeerd aanbod van door de overheid erkend en gesubsidieerd volwassenenonderwijs; niet alleen gericht op algemene vorming, maar juist ook beroepsgericht. Wel is de vraag of (een deel van) het beroepsgerichte aanbod niet net zo goed aan de 'markt' kan worden overgelaten. In hoeverre is het aanbod werkelijk een antwoord op (geconstateerd) marktfalen?

Sinds kort is de 'rafelrand' van het beroepsonderwijs afgehecht; of op zijn minst is daartoe een poging ondernomen. Evaluatieve studies zouden in de toekomst kunnen uitwijzen of dit doeltreffend heeft plaatsgevonden, zodat – juist ook in internationaal opzicht – geleerd kan worden van de Vlaamse aanpak.

In vergelijking met Nederland valt op dat er in Vlaanderen enigszins explicieter aandacht is voor de 'algemene vormingscomponent' binnen het beroepsonderwijs op secundair niveau. Gezien de scholenstructuur in het Vlaamse onderwijs staat het algemeen vormend onderwijs (met de meeste status) grotendeels naast het beroepsonderwijs voor 14-jarigen en ouder; 'opstromen' komt nauwelijks voor en is wellicht ook van minder belang dan in Nederland, omdat via alle onderwijsvormen in min of meer een gelijk tijdsbestek een diploma secundair onderwijs kan worden behaald, dat toegang geeft tot hoger onderwijs.

De Vlaamse overheid kiest voor een vrij pro-actieve (en niet-afstandelijke) opstelling wat betreft de verdere ontwikkeling van het gehele onderwijs. De afgelopen jaren heeft dat geleid tot structurele wijzigingen in het bestel: volwasseneneducatie; deeltijds-bso; 'hoger beroepsonderwijs'. De ontwikkeling van de kwalificatiestructuur zal vervolgens ongetwijfeld leiden tot een flexibilisering van het beroepsgericht secundair onderwijs, zo wordt nu reeds voorzien. Iedereen in Vlaanderen is het er over eens dat er onder de huidige minister erg veel vernieuwd is. Zo is men het ook eens met de uitgangspunten van de kwalificatiestructuur, hoewel de concrete uitwerking nog heel wat discussie met zich mee zal brengen.

Een leerpunt voor Nederland zou kunnen zijn om niet automatisch in een kramp te schieten wanneer een voorstel ook maar enigszins zweemt naar stelselherziening.

Geraadpleegde bronnen

Discussie- en beleidsnota's van de Vlaamse overheid: Vlaamse minister van werk, onderwijs en vorming dhr. Frank Vandenbroucke.

2004: Beleidsplan 2004-2009. *Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen.*

2006: Beleidsbrief 2006-2007. *Voortbouwen en vooruitzien.*

2007: Discussienota. *Treden naar succes, werk en leren. Het hoger beroepsonderwijs in het Vlaamse onderwijs.*

2008: Herwerkte discussienota. *De Vlaamse kwalificatiestructuur.*

Berghe, W. van den (2008). *Vijf jaar accent op talent. Een eerste balans.* Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Departement van Onderwijs en vorming (2008). *Onderwijs in Vlaanderen. Een brede kijk op het Vlaamse onderwijs in een notendop.* Brussel: Departement van Onderwijs en Vorming.

Kuhlemeier, J.B., Weeren, J. van & Werf, M.P.C. van der (2006). *Scheiding van opleiding en examineren in Nederland en omliggende landen.* Arnhem: Cito.

Landeghem, G. van & Damme, J. van (2007). *Indicatoren voor de ongekwalificeerde uitstroom.* Leuven: Steunpunt SSL.

VDAB-studiedienst (2008). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Talent verkend.* Brussel: VDAB.

Unesco (1999). *Operational manual for ISCED-1997.* New York: Unesco.

Websites

www.acw.be

www.hiva.be

www.ond.vlaanderen.be/edulex

www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken

www.serv.be

www.vlor.be